

stemmelserne om deres utilgængelighed for den gemene trafik voldte det stort besvær at få overholdt, og kongerne, særlig Christian IV, udfoldede stor opfindsomhed for at fange syndere på dette område. Mens alfarvejene fulgte landsbysystemet, var kongevejene baseret på den korteste afstand til fjerne mål. Det har været en almindelig antagelse, at de alle var brolagte; men det var ikke tilfældet. Afviklingen af færdselsbegrænsningen begyndte sandsynligvis allerede i 1660'erne med strækningen Haderslev-Kolding af den eneste jyske af slagsen, der gik fra Haderslev til Jelling. Den fortsatte derefter over godt 100 år til 1775, da den nye hovedvej fra Vibenshus over Lundehuset, Rudersdal og Hørsholm til Fredensborg stod færdig. Denne vej fulgte i øvrigt den gamle kongevejs spor.

Det bærende element i vejnettets udvikling helt frem til reformerne i slutningen af 1700-tallet var de gamle landsbyveje. De udgjorde ikke altid det korteste stræk mellem f.eks. to købstæder, idet færdselen ofte fulgte flere systemer, og først langsomt udviklede visse forløb sig til hovedveje – i øvrigt i en vis forbindelse med købstædernes frem- eller tilbagegang, der skabte konkurrence mellem landsbyvejene. I nogle tilfælde har en kystlinie kunnet fastholde færdselens retning i århundreder.

Wittendorff er ikke meget enig med de tidligere forfattere på området. Han fremfører bl.a., at der ud fra enkeltksempler har været en tendens til at slutte mere generelt, end kildematerialet kan bære. Den grøft er han ikke selv faldet i. Hans kildekritik er detaljeret, skarpsindig – og fængslende. Det er en bog, som også ikke-specialister kan have fornøjelse af at stifte bekendtskab med.

Finn H. Lauridsen

Bent Jørgensen: *Stednavne og samfærdselshistorie*. Navnestudier udgivet af institut for Navneforskning nr. 18. (Akademisk forlag, 1979) 173 s., ill.

Samfærdselens historie i Danmark har hidtil nok været genstand for en lang række enkelt undersøgelser af bestemte veje og gamle færdselslinjer, men det har i høj grad skortet på mere overordnede, metodiske studier. Alex Wittendorff søgte med held i sin disputats om »Alvej og kongevej« (1973) at råde bod herpå for det 16. og 17. årh.s. vedkommende. Den foreliggende bog af Bent Jørgensen er et skridt i samme retning, men her drejer det sig om en undersøgelse af en speciel kilde til studiet af vejenes og samfærdselens historie, nemlig stednavnene. Det er således de såkaldt samfærdselsindicerende stednavne, hvis sidste led f.eks. kan bestå af ordene -vej, -sti, -vad, -bro eller -vase, der er bogens emne, men med hovedvægten lagt på de samfærdselsforhold, der kun dårligt eller slet ikke er belyst gennem andre kilder.

Til undersøgelsesområde er valgt 5 forskellige egne af Danmark. Med denne geografiske spredning har forfatteren søgt at sikre sig, at så mange samfærdselsforhold som muligt inddrages i undersøgelsen og hermed også skabt grundlag for mere overordnede slutninger. Kilderne til navnestoffet er de samlinger af trykt og utrykt materiale, der findes registreret i Institut for Navneforskning's arkiver.

Bogens første kapitler indeholder en interessant gennemgang af stednavnes mange forskellige ord for færdselslinjer samt en gennemgang af en række forskellige navne og deres betydning. Af særlig interesse ud fra en vejhistorisk betragtning er kapitlet om samfærdselsnavnenes alder. I forbindelse med sine hærvejsstudier gjorde Hugo

Matthiessen i 1927 den centrale iagttagelse, at »...en gammel vej er yderst karrig med oplysninger om sig selv og røber ikke nærmere sin alder«. Det samme gælder også stednavne. Det er imidlertid lykkedes forfatteren på trods af de store vanskeligheder med at indkredse de enkelte navnes tilblivelsestid at komme med flere gode anvisninger og løsningsforslag. Endelig indeholder bogen også en gennemgang af forskellige vejes opgivelse og forfald i de behandlede undersøgelsesområder. Denne del af undersøgelsen har også en særlig lokalhistorisk interesse.

Flere af de anførte eksempler på samfærdselsnavne og deres tolkning er, hvad forfatteren selv gør opmærksom på, forbundet med betydelig usikkerhed. Alt i alt er det imidlertid lykkedes forfatteren at give læseren en interessant og velfunderet indføring i stednavnes muligheder for at belyse samfærdselsens historie. Bogen vil derfor uden tvivl være til stor glæde for kommende vejhistorikere samt andre interesserede, og som et vigtigt metodisk bidrag inspirere til en større brug af stednavne ved studiet af samfærdselsens historie, end det hidtil har været tilfældet.

Henrik Becker-Christensen

Thomas Munck: *The Peasantry and the Early Absolute Monarchy in Denmark 1660-1708*. (Landbohistorisk Selskab, København, 1979). 262 s., indb. Pris: 100 kr. (favørpris for medl. af hist. foren. m.v. 80 kr)

Bogens indhold er stort set identisk med forfatterens engelske Ph.D.-afhandling. Problemstillingen er, om der i Danmark eksisterede en »forståelse« mellem bondestanden og enevoldsmagten lige som i Sverige, eller om enevælden ikke var til nogen gavn for

bondestanden, sådan som det var tilfældet i f.eks. Frankrig. Forfatteren søger at klarlægge den danske bondestands sociale status og økonomiske vilkår i tiden 1660-1708 med særligt henblik på retssystemets opfyldelse af sin funktion, central- og lokaladministrationens holdning og så vidt muligt godsdriftens og de jorddrotlige rettigheders karakter.

I de to første kapitler gives en udmærket baggrundsorientering om den økonomiske ramme, samfundsstrukturen før 1660, valgkongedømmets sidste årtier, enevældens indførelse og forandringer i samfundsstrukturen efter 1660. Der er fyldige litteraturhenvisninger (Engbergs *Dansk finanshistorie i 1640'erne* kunne dog have været medtaget, bl.a. s. 41 note 4). Herefter tager forfatteren i kapitel 3 fat på en analyse af omfanget og effektiviteten af kronens politik over for landbefolkningen i almindelighed (bondestandens indflydelse på administrationen især gennem supplikker og retssager, kronens politik og virkningerne af »skatter og påbud«, militære byrder, lovgivning til forbedring af landboforholdene). I kapitel 4 analyseres kronens holdning til godsdrift og fæstesystemet (kilder, fæstebønders ydelser til herskabet (herunder tiende), herskabets hjælp til forarmede bønder, regeringens indgreb på enkelte godser). Dernæst behandles i kapitel 5 herskabets beføjelser (intet om skiftejurisdiktion!) og bøndernes modstand mod udøvelsen af disse beføjelser. Kapitel 6 omhandler fæstelovgivning og flyttefrihed. Til kapitel 7 om vornedskabet vil *Histories* læsere nikke genkendende (ny rk., bd. 11, s. 289-308). Det samme vil læsere af *Scandinavian Economic History Review* (bd. 25, s. 37-61) til afslutningskapitlet om selvejerbønder, dels på krongodset, dels på private godser. Efter konklusionen følger en